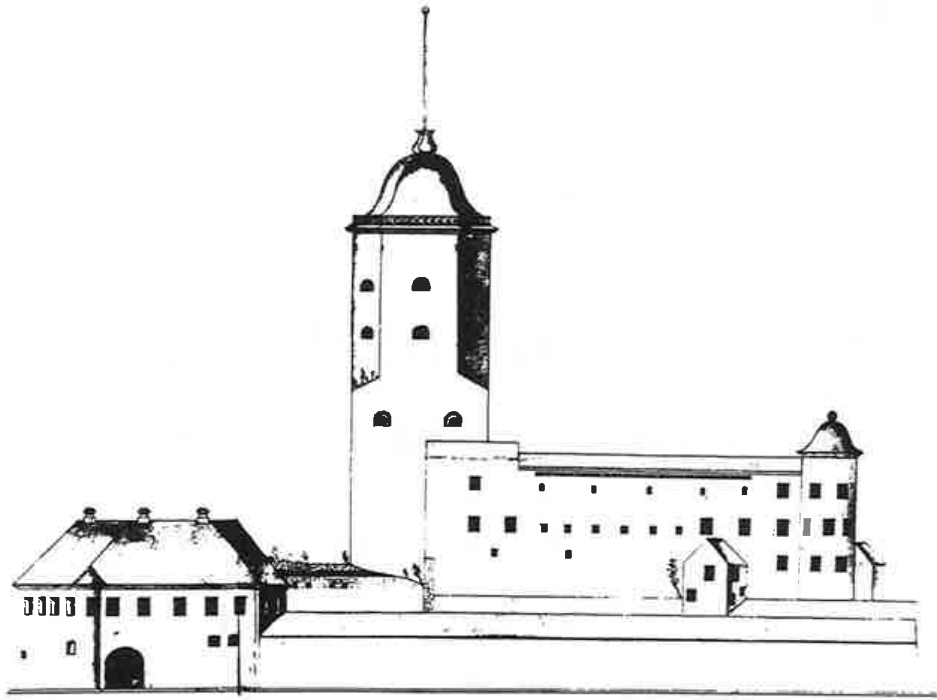

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
toimitteita
10

HELSINKI 1992

Vuonna 1993 700 vuotta täyttävä Viipurin linna v. 1797.

ISBN 951-96575-0-9

 Etelä-Saimaan Kustannus Oy - Lappeenranta 1992

Viktor Dmitriew

Viipurilainen modernismi — tutkimisen ja säilyttämisen vaikeudet

Modernismi Viipurin arkkitehtuurissa

1800-luvun puolivälissä Viipuri kehittyi Suomen suurimmaksi kaupp- ja teollisuuskeskukseksi. Vanhojen kaupunkimuurien purkaminen (1860-luvulla) ja uuden asemakaavan suunnittelu (vuonna 1861) merkitsivät uuden ajanjakson alkua kaupunkirakentamisen historiassa. Sisäisten yhteyksien kehittäminen — sataman laajentaminen, Pietari-Helsinki junaradan avaaminen (vuonna 1870) sekä kaupungin itsehallinnon uudistaminen (vuonna 1873) vilkastuttivat rakennustointia.

Asemakaava ratkaisi kaupungin yhdeksi kokonaisuudeksi. Alueellisesti Viipuri kehittyi itään päin, missä luonnollisena rajana oli Patterimäki uusine linnoitusvyöhykkeineen. Kaavan keskuksena, ja samanaikaisesti rajana, joka erotti kaupungin vanhan ja uuden osan, oli esplanaadi, joka oli muodostunut kaupunkimuurien rintavarustuksen paikalle. Historiallisen ydinkeskuksen pääkaavoitusakselit olivat jatkettut Patterimäkeen saakka. Niiden kanssa yhdensuuntaisesti muodostui kolmas pitkittäinen liikenneväylä — Torkkelinkatu (nyk. Prospekt Lenina), joka leikkasi osan Pietarin valtatiestä. Poikittainen valtakatu — Aleksanterinkatu (nyk. Leningradskij prospekt) — oli suunniteltu laajenevan sataman ja oletetun rautatieaseman väliseksi yhteydeksi. Uudisrakennusten suorakulmaiset korttelit jaettiin yhtäsuuriksi omistustonteiksi.

Kaupungin vanhan ja uuden osan rakentaminen tapahtui epätasaisesti. Vuosisadan loppuun mennessä rakentaminen pääasiassa tapahtui historiallisen ydinkeskustan alueella ja rintavarustusvyöhykkeen varrelle, jota rajoitti esplanaadi. Tuon ajan hallitsevat talotyypit olivat hallinto- ja asuintalot. Rakennusten tyyliä hallitsee eklektisismi. Kunnioitettiin erilaisia epäpuhtaita tyyliä (uusgoottilaisuutta, uusrenessanssia). Eklektisismien hengessä sai kaupungin klassisen keskustan kokonaisuus lopullisen päätöksen — Uuden raatihuoneen torin (nyk. Teatral'naja); historiallisen ydinkeskuksen, keskusakselin yli menevän — Katariinankadun (nyk. Krepostnaja) jatkeeseen muodostui historiallisen tyyliä omaava uusi yhteiskunnallis-hallinnollinen keskus (tuomiokirkko, lääninhallitus, kuvernöörin palatsi). Eklektisismien arkkitehtuuri määräsi, vallien tasoittamisen jälkeen, vanhan kaupun-

gin rakennusten ulkonäön luonteen. Eklektisismi jatkoi vanhojen kortteleiden perimetristä rakentamista lisäten merkittävästi sen tiheyttä ja korkeata profiilia.

Kaupungin uudessa osassa tapahtui alueen asteittaista rakentamista. Siellä puutaloista muodostui yksikerroksisia.

Vuosisatojen saatossa kivitalojen intensiivinen rakentaminen kehittyi tässä osassa kaupunkia. Rakennusten uusiutuminen tapahtui hitaasti asema-kaavarakenteen vuoksi. Tämän prosessin kronologinen alkua sattui melkein samaan aikaan, kun Viipurin arkkitehtuurissa alkoi näkyä jugend-tyyliä, joka erittäin lyhyen ajan sisällä loi häipymättömät piirteet kaupunkikuvaan. Vuosisadan alun arkkitehti Viipurissa ei muodostanut eheää kokonaisuutta, vaikkakin jugend-tyyliset rakennukset, jotka rakennekokonaisuudeltaan olivat tonteille edulliset, näyttelivät aktiivista osaa kaupunkirakentamisen — torien ja katujen — rakennekehityksessä. Jugend-tyyliset talot loivat Torkkelinkadulle ulkonäön, muuttaen sen kaupungin uudeksi kauppa- ja liikekeskukseksi, muodostaen avaran torikokonaisuuden, Asema-aukion (1, 32, 51, 86) ja Myllymäenaukion (nyk. Shkoljnaja, 34, 37, 81), lisäten Kauppatorin (24) kokonaisuuteen tärkeän vivahteen, luoden Punaisenlähteentorin (nyk. Krasnaja ploshadj, 7, 28, 46) rakennuksille mittavat suhteet. Uuden tyylin talot sitoivat katuristeyksien kulmat ja kaupungin uudessa osassa olevien katujen näköalat sulkeutuivat. Jugend säilytti rakentamisen johtavat periaatteet, sen moduuli ja mittasuhteet sanelivat rakennettaessa tonttien koot, samoin kuin maksimaalisen rakennustiheyden tendenssin.

Jugendin kytkeminen historiallisen ydinkeskuksen rakentamiseen oli yksittäistä, sillä sääntönä oli, että se toteutettiin huomioiden ympäristön vaikutuksen sekä samalla tuomaan uusia vivahteita vanhan kaupungin monikerroksiseen arkkitehtuuris-taiteelliseen muotoon.

Tämän ajanjakson näkyvin arkkitehtuurinen tyyli oli monihuoneistoinen talo ensimmäisen kerroksen myymälöineen. Viipurin jugendin arkkitehtuurikokonaisuudessa oli ominaista tyypologinen erilaisuus: koulut (3, 37, 81, 91), pankit (2, 77, 79, 82), elokuvateatteri (98), urheilurakennus (80), kauppahalli (24), rautatieasema (86), yksityistaloja (47, 67) ja varastorakennus (94).

Viipurilaisessa jugend-arkkitehtuurissa esiintyi erilaisia tyylivivahteita, alkaen eklektisestä jugendista, joka omasi julkisivukokonaisuuksissa pohjoisen renessanssin goottisia elementtejä (1, 3, 4, 39, 74). Vuosina 1902—03 kaupungin ympäristöön oli rakennettu Suur-Merijoen kartano, joka oli loistava esimerkki suomalaisesta kansallisromantiikasta (arkkit. G. Geselius, A. Lindgren, E. Saarinen). Tätä suuntaa oli myöskin Koiviston kirkko, jonka julkisivut ovat harmaasta, raakalohkotusta graniitista (nyk. Primorsk, arkkit. J. Stenbäck, 1904). Kansallisromantiikan vaikutus tuntui Viipurin lähellä olevalla Venäjänsaarella E. Sellgrenin laajamittaisessa huvilakokonaisuudessa (arkkit. U. Ullberg, 1913).

Kaupunkirakentamisessa kansallisromantiikan taidesuunta ei saanut laajaa kannatusta. Erittäin johdonmukaisesti se heijastui Häkli, Lallukka & Kumpp. asuin- ja liiketalon punagraniittisessa, patsain ja tyyliteltyin korkokuvin koristellussa julkisivukokonaisuudessa (25, arkkit. A. Schulman,

kuvanveist. E. Halonen, 1905). ”Pohjolan jugendin” muodollis-tyylilliset tunnusmerkit olivat julkisivujen ja kattojen epäsymmetrisyys, kulmatornit, päädyt, erkkerit, ikkuna-aukkojen ryhmittely ja muodot, joita ilmenee muidenkin talojen ulkonäössä (2, 17, 24, 26, 28, 29, 36, 75).

Todennäköisesti Helsingin rautatieaseman suunnittelukilpailun ympärillä tapahtunut keskustelu ja Viipurin rautatieaseman suunnittelukilpailun tulos saivat paikalliset arkkitehdit taipumaan symmetrisiin, tasapainoisiin kokonaisuuksiin, yksinkertaisiin ja vakaviin julkisivurytmillisyyksiin (42, 50, 51, 81). Nämä ominaisuudet olivat osittain ominaisia P. Uotilalle, joka niinä vuosina piirsi paljon Viipuriin (32, 43, 63, 73, 85, 88). Noin vuonna 1910 julkisivuissa, jotka olivat rakennetut järkipärisen kaavan mukaan, alkoi näkyä elementtejä, jotka olivat lainatut klassisesta tyylistä; puolipylyväiköt, pilasterit tyyliteltyine kapiteeleineen, barokkityyliset päädyt ja ikkuna-aukkojen koristukset, temppelemäiset syvennykset, voimakkaasti esiintulevat kattolistat olivat useimmiten modernismin koristelutavan luonteen mukaiset (57, 64, 87, 92). Retrospektiivinen pyrkimys yleiseen järkeistämiseen erottui arkkitehtien C. A. Gyldénin ja U. Ullbergin töissä. Parhaimpina esimerkkeinä tällaisesta arkkitehtuurista olivat asuintalo Oy ”Eden” (90, arkkit. C. A. Gyldén, 1913) sekä asuintalokokonaisuus Oy ”Karjala”, johon kuului harmaagraniittinen pankkitalo upeine sisätiloineen (82, 95, U. Ullberg, 1912—15), samoin kaupungin ympäristössä Konkkalan parantola (C. A. Gyldén, 1910-luvulla).

Viipurilaisen jugend-tyylin julkisivumateriaalin väriasteikko oli vuosisadan alussa perinteistä suomalaiselle arkkitehtuurille; erisävyinen graniitti julkisivuissa, rappauksen monenlainen suoritustapa, graniittisen sepelin käyttö ornamenttikoristelussa, metalliset yksityiskohdat ja ristikot hienoine kuvioineen sekä erittäin taiteelliset uunien ja kaminoiden keramiikkapäälysteet. Uusien rakenteellisten ratkaisuiden joukossa oli ensimmäisen kerroksen kantavan seinärungon aukkojen täyttäminen suurilla vitriineillä. Eräissä tapauksissa kantavat tukirakenteet olivat vuoratut graniitilla (82, 90) ja toisissa tapauksissa oli käytetty onttoa metallia (51, 73). Kaikkein erikoisin arkkitehtuurinen ratkaisu runkorakenteeltaan oli Suomen Yhdyspankin uusi rakennus (77, arkkit. U. Ullberg, 1911).

Sen ajan näyttävin rakennus oli Viipurin rautatieasema, jonka monumentaalinen koko oli loistava esimerkki vuosisadan alun suomalaisen arkkitehtuurin ja rakennustekniikan saavutuksesta (86, arkkitehdit A. Gesellius, A. Lindgren, E. Saarinen, 1913).

Erotuksena vanhasta arkkitehtisukupolvesta, joka oli opiskellut ulkomailta, viipurilaiset jugend-tyylin arkkitehdit saivat kasvatuksensa kotimaassaan Suomessa. Jotkut heistä ilmensivät taiteessaan kaikki kehitysvaiheen tyylit (A. Schulman), muille jugendista tuli taiteellisen elämäkerran alkuvaihe, joka päättyi funktionalismin aikakauteen (U. Ullberg).

Omaksumalla ekletismistä suunnittelujärjestelmän pääperiaatteet jugend ei voinut kukoistuksensa lyhyenä aikana saavuttaa kaupungin uuden ja vanhan osan koko aluetta. Siitä huolimatta se vuorostaan määritteli mittasuhteet ja moduulin, joiden avulla pääosiltaan kehittyi uusien kaupunginosien rakentaminen sitä seuraavan kymmenvuotiskauden aikana.

Sotavuosien tuho ja sodan jälkeinen tila

Vuosien 1939-1944 sotien aikana kaupungin asuintalokannasta hävitettiin kaksi kolmasosaa. Täydellisesti oli tuhottu arvokkaita viime vuosisadan alun arkkitehtuurisia muistomerkkejä: rautatieasema, Suur-Merijoen ja Kirjolan kartanot (arkkit. G. Nyström, 1904). Monista taloista oli jäljellä vain ulkoseinät ja portaikkojen paikat. Näiden lisäksi jotkut rakennukset säilyivät koskemattomina tai vain vähäisin vaurioin, näiden joukossa jugend-arkkitehtuurin arvokkaita esimerkkejä (17, 37, 82, 90, 95). Erittäin suuren vahingon kärsivät puurakennukset; — yhtään jugendtyylistä puurakennusta ei säilynyt. Mitä taas koskee kiviarkkitehtuuria, niin erittäin suuren vahingon kärsivät rakennusten sisärakenteet ja -tilat. Monissa tapauksissa julkisivut säilyttivät ulkonäkönsä ja koristelunsa ja huolimatta tuhoista ne voitiin uudelleen kunnostaa.

Sodan jälkeinen kaupungin kehitys tapahtui Neuvostoliiton yhteydessä. Sodan aikana Viipurin väestö evakuoitiin kokonaan Suomeen ja neuvostojen alussa autio kaupunki asutettiin värväyksen avulla. Näiden tapahtumien suoranaisten seurauksena oli sosiaalisen väestörakenteen ja yhteiskuntaelämän perustan täydellinen muutos sekä maa-alueiden ja rakennusten yksityisomistuksen lakkauttaminen. Uusien asukkaiden enemmistöltä luonnollisesti puuttui historiallisten juurien tuntuma ja tietoisuus kulttuurikehityksen perinnöllisyydestä. Tämä tilanne ei voinut olla kuvastumatta arkkitehtuuriperintöön.

Vuonna 1945 Viipuri sijoitettiin siihen kaupunkien ryhmään, joiden historialliset keskukset kuuluivat ensikädessä uudisrakennettaviksi. Kaavoitusta ja kaupungin rakentamista varten ehdotettiin 1947 Viipurin omaperäisen arkkitehtuurisen ulkonäön säilyttämistä, vahingoittuneiden rakennusten korjaamista ja historiallisten muistomerkkien restaurointia.

Laajasta ja nopeasta uudisrakennustahdistista johtuen työn laatu oli erittäin huono. Kiireellinen asuntojen tarve saneli ensisijaisesti asuntokysymysten ratkaisun. Joidenkin rakennuksien kohdalta niiden alkuperäisen tarkoituksen menettämisen lopputuloksena oli, että asuintalot muuttuivat monihuoneistoiksi. Se omalta osaltaan alensi historiallisten rakennusten arvoa tärkeissä rakennekysymyksissä, muun muassa Vanhan Raatihuoneen torilla, missä tämä kohtasi entistä Raatihuonetta — Historiallista museota. Uudella Raatihuoneen torilla sijainnut kaupungin hallinnollis-yhteiskunnallinen keskus tuhottiin. Täältä oli purettu hotelli ”Societen” jäännökset ja Kaupungin teatteri; Kaupunginhallituksen julkisivut oli jälleenrakentamisen yhteydessä muutettu tunnistamattomiksi ja itse rakennuksesta tehtiin elokuvateatteri. ”Hackman & Kumpp.” liike- ja asuintalo (57, arkkit. C.A. Gylden, U. Ullberg, 1909), joka oli yksi viipurilaisen jugendtyylin monista huomattavista muistomerkeistä, muutettiin monihuoneistoiseksi taloksi. Erikoisen murheellinen kohtalo oli sen ensimmäisen kerroksen liikehuoneen loistavilla sisätiloilla.

Muiden sosiaalisten tavoitteiden, kuten asuinpinta-alojen turvaaminen säilyneissä taloissa, johti monen perheen yhteisasumiseen, eikä se varmasti koskaan ollut varakkaiden asunnonomistajien tarkoitus. Yleisenä sääntönä oli, että jälleenrakennettavat talot suunniteltiin uudelleen. Julkisivujen vahingot korjattiin vain välttämättömään tarpeeseen. Ei ollut harvinaista,

että tällainen talo menetti melkein kokonaan tyylliset tunnusmerkkinsä. Erikoisesti tällaiset vahingot koskettivat judend-tyylistä arkkitehtuuria, jonka julkisivuja hallitsivat itsenäinen, taiteellinen arvokkuus (33, 38, 39, 83). Tunnistamattomaksi muuttui Papulan alueella oleva kortteli, joka ainoana kaupungissa oli rakennettu perimetrisesti jugendtyylisin taloin (27, 31, 48, 78, 84). Jälleenrakennustöiden aikana oli karkeasti vääristelty yhden Suomen Yhdyspankin sivurakennuksen omaperäiset julkisivut ja sivurakennukseen majoittui tuotantolaitos (77). Tuntuvat vahingot jäivät korjaamatta muidenkin jugendtyylisten rakennusten jälleenrakennustöiden kohdalla, jotka erottautuivat tyyllisesti arvokkaiksi: entinen vanhainkoti (40) ja Konkkan parantola.

Yllämainittujen seikkojen ohella rakennusten täyskelpoinen jälleenrakennustyö osoittautui mahdottomaksi seuraavien syiden takia:

1) arkistosta puuttuvien piirustusasiakirjojen vuoksi (arkistofondit, tiedot arkkitehtuurista ja rakennusmateriaalista olivat käytännöllisesti katsoen kaikki viety Suomeen sodan aikana);

2) arkkitehtuurisen perinnön riittämätön tietämys ja taitamattomuus sen arvioimiseen (siitä oli seurauksena tapauksia, jolloin arvokkaita ja historiallisia, rakenteeltaan vaurioituneita, mutta pääkokonaisuudeltaan säilyneitä taloja oli purettu. Usein nämä tontit ovat vielä meidän päiviin saakka tyhjinä.

3) arkkitehti-professoreiden keskuudessa vallinnut nihilistinen suhtautuminen arkkitehtuurisen perinnön erilaisiin kerrostumiin, joka oli ominaista sen ajan isänmaalliselle arkkitehtiteorialle kokonaisuudessaan (moisen suhtautumisen koki osittain jugendtyylinen arkkitehtuuri).

Nykyajan ongelmat

Viimeisten kymmenen vuoden aikana yhteiskunnan tietoisuus arkkitehtuurisen perinnön suhteen on laadullisesti muuttunut. Uuden sukupolven asukkaille Viipuri on muuttunut syntymäkaupungiksi, jonka ominaisuuteen sisältyvät korkeat historiallis-kulttuuriset ja esteettiset arvot. Viime vuosien neuvostojulkaisuissa on paljon huomiota omistettu kaupunkien arkkitehtuurisen perinnön kansantajuistamiseen. Aktiivista työtä harrastaa Historian ja Kulttuurimuistomerkkien suojelun Yleisvenäläisen Seuran kaupunkiosasto.

Vuosina 1982-85 Leningradin instituutin alaosa ”Spetsproektrestavratsija” suoritti kaupungin ydinkeskustan historiallis-arkkitehtuurisen inventaarion kohteittain. Tutkimusten tuloksena oli jokaiselle rakennukselle laadittu kaavake, johon sisältyivät perustiedot, arviointi talon kunnosta ja suositukset. Historiallisen keskuksen rajojen sisäpuolella on merkitty 72 rakennusta, jotka kuuluvat jugend-tyyliin. Kaksi vuotta sitten aloitti tämän instituutin suunnittelu- ja restaurointitoimisto toimintansa Viipurissa.

Tänä päivänä on yli kaksisataa historiallista kohdetta, arkkitehtuurimuistomerkkiä ja arvorakennusta, jotka ominaisuuksiltaan kuuluvat suojelun piiriin. Näiden joukossa huomattavan ryhmän muodostavat jugendtyyliset muistomerkit.

Tämänkin lisäksi Viipurin arkkitehtuurisen perinnön säilyttämiseksi löytyy monia vaikeuksia, jotka pääasiassa ovat sidoksissa kaupunkirakentami-

sen yleisiin vaikeuksiin. Historiallisen keskustan voimakkaassa jälleenrakentamisessa, missä aktiivista roolia näyttelevät jugendtyyliset muistomerkit, voidaan eritellä seuraavaa:

1. Historiallisen keskuksen tehtävänä on yhtenä kaupunkirakentamisen osana arkkitehtuuris-taiteellisten perintöarvojen kehittäminen ja säilyttäminen. Sodan jälkeisinä vuosina oli tähän kaupunkiympäristöön lisätty uusia liitännäisiä. Rakennuksen koko tavallisesti säilytettiin, mutta suunnittelu- päätösten ja rakennustyölaadun tasolla uudet rakennukset usein koettiin olevan riitasoinnussa niiden arkkitehtuuriseen ympäristöön nähden.

Sen vuoksi erillisten rakennusryhmien keskeneräinen kokonaisuus sekä katujen ja torien rakentaminen mahdollisti niiden myöhemmän täydentämisen. Eräissä tapauksissa tämä tehtävä voidaan ratkaista historiallisten arvorakennusten vahinkoja korjattaessa, toisissa tapauksissa sisällyttäen nykyaikaisen arkkitehtuurin kokonaisuuteen. Viimeisten vuosien aikana tällaiset tehtävät ratkaistaan kilpailusuunnitelmien yhteydessä, joissa välttämättömänä ehtona pidetään yhteyttä arkkitehtuuriseen paikallisympäristöön.

Sangen ajankohtaiseksi ongelmaksi jää suunnitelmien laadukas toteuttaminen. Rakennusmateriaalien niukka lajitelma sekä huono rakennus- ja sisätöiden laatu palvelevat maltillisena vaikuttimena, kun ratkaistaan historiallisen keskuksen tärkeiden rakennesolmujen rakentamiseen ja suunnitelmien laadintaan liittyviä kysymyksiä. Tämä ongelma on ristiriidassa kaupungin todellisten tarpeiden kanssa tyhjien tonttien jälleenrakentamisessa.

2. Arkkitehtuuris-taiteellisesti arvokkaiden historiallisten rakennusten säilyttäminen ja jälleenrakentaminen.

Aivan viime aikoihin saakka restauroijien keskuudessa on päähuomio keskittynyt kaupungin historian myöhempien ajanjaksojen muistomerkkeihin, sisältäen 1700-luvun linnan, tornit, kaupunkilinnoituksen bastioonit ja varhaiset asuintalot. Sitä vanhemmat rakennukset ovat täysin suunnittelu- ja rakennusorganisaatioiden hoidossa, jotka suorittavat niiden korjaus- ja jälleenrakennustöitä. Tähän saakka käytäntö näiden virastojen osalta on ollut jättää huomioimatta arkkitehtuurisesti arvokkaiden rakennusten säilyttäminen ja restaurointitehtävät, jotka vaativat erikoista metodologista suhtautumista. Restauroijat omalta osaltaan eivät ole valmiita ratkaisemaan arkkitehtuurisesti arvokkaiden muistomerkkien jälleenrakentamista, jotka syntetisoivat itsessään eri taideteosten ja ammattien muotoja, joihin kuuluvat myös jugendtyyliset muistomerkit. Tähän päivään saakka ei Viipurissa ole yhtäkään arkkitehtuurisesti jugendtyylistä kohdetta restauroitu.

Jälleenrakentaminen kohdistuu ennen kaikkea asuintaloihin, jotka eivät kärsineet sodassa ja joiden asunnot ovat monien perheiden asuttamat. Jälleenrakentaminen, jotka perustuu asuinpinta-alojen nykyisiin normeihin, useimmiten saattaa rakennuksen täydellisesti uudelleen suunniteltavaksi, jolloin seurauksena on sisätiloissa olevien arvokkaiden koristeiden täydellinen tuhoaminen (seinien, kattojen, oviaukkojen koristukset, kaakeliuunit y.m.). Nämä jatkuvat menetykset ovat erityisesti kourautuntuvia jugendtyylisissä rakennuksissa, joille on ominaista kaikissa elementeissä erityinen rajallisuus ja joista koostuu niiden taiteellinen muoto (29, 40, 69).

Ainoastaan viime aikoina on yhteiskunnan onnistunut valvoa jälleenrakennus- ja korjaustöiden kulkua sekä pyrkiä suunnitelmien uusimiseen

sisällyttäen niihin taidearvojen säilyttämis- ja restaurointityöt. Esimerkkinä voisi mainita tyyllisesti yhden arvokkaimmista viipurilaisen jugendtyylin rakennuksista, 5-kerroksisen asuintalon ”Domuksen” (17, arkk. K. Hård af Segerstad, 1904), jossa säilyi käytännöllisesti katsoen kaikki sisäkoristukset, sisältäen noin 60 uunia ja ala-aulan porrastanteen seinämaalaukset, jotka olivat peitetyt maalikerroksella. Tänä päivänä jälleenrakentamissuunnitelmissa on tehty piirustuksia, joiden mukaan moniin viime vuosisadan asuintaloihin palautetaan alkuperäiset ulkonäöt (2, 20, 28, 39,43) sekä samoin säilytetään osa rautatieasemakokonaisuudesta (86).

Useissa tapauksissa laadultaan arvokkaat rakennukset jälleenrakennetaan niiden entisen ulkonäön tai niille läheisen luonteen mukaisiksi. Tällaisten asioiden päätökset jatkossa omalta osaltaan vaikeuttavat asunto-ongelmaa. Muun muassa joidenkin jugendtyylisten rakennusten (40, 57, 77) tai erittäin arvokkaiden ensimmäisten kerrosten (25, 51) käyttötarkoitusten muuttaminen on mahdollista vain vastaavan asuinpinta-alan kompensoimisella.

Viipurin muinaisesta kronikasta heijastuu sen seitsemän vuosisadan historia, joka sisältää ruotsalaisten, suomalaisten, karjalaisten ja venäläisten tarinat ja kulttuurit. Viipurilaista jugend-arkkitehtuuria ei voida erottaa suomalaisesta arkkitehtuurista. Sen tutkiminen ja ymmärtäminen on mahdotonta ilman yleiskäsitystä tämän omaperäisen, kansallisen tyylimuunnelman kehityksen lainmukaisuudesta ja alueellisesta erikoisuudesta. Tämä etuoikeus kuuluu kiistatta suomalaisille tutkijoille. Viimeisten vuosien julkaisut, jotka ovat omistettut Viipurin historialle ja arkkitehtuurille, sisältävät omalta osaltaan vuosisadan alun kaupungin arkkitehtuuria koskevan laajan, tosiasiallisen materiaalin. Ensisijaisesti Otto-I. Meurmanin työ ”Viipurin arkkitehdit” (1977), samoin kuin hänen kirjoittamansa jakso uusimmassa teoksessa ”Viipurin kaupungin historia” (1981). Vuosisadan alun kaupungin vilkas elämä on esitetty historiallisin valokuvin S. Hirnin ja J. Lankisen kuvateoksessa ”Viipuri — kansainvälinen kaupunki” (1988). Nämä korvaamattomat teokset palvelevat työmateriaaleina viipurilaisia arkkitehtejä ja restauroijia heidän toiminnassaan. Tämä on tavallaan yhteistyötä Viipurin arkkitehtuuriperinnön säilyttämiseksi. Suorat yhteydenotot ovat perustuneet toistaiseksi oma-aloitteisuuteen.

Kaikkein suurimman kiitoksen ansaitsee monivuotista apua antanut kaupungin arkkitehtuurin huomattava asiantuntija, viipurilaissyntyinen arkkitehti J. Lankinen. Hänen toimittamansa aineisto on edesauttanut Viipurin historiallisten rakennusten, mukaan lukien jugendtyylisten muistomerkkien julkisivujen jälleenrakentamista (2, 20, 28, 39, 43, 86).

Viipurilaiset arkkitehdit ja restauroijat ovat kiinnostuneet laajentamaan tämänkaltaista jatkuvaa ja virallista yhteistyötä. Todennäköisesti molemminpuolinen kiinnostus voisi herättää jatkuvaa asiantuntemuksen vaihtoa restauroinnin alalta ja mahdollisuuden yhteisjulkaisemiseen. Asiantuntijayhteyksien ja -kosketusten laajentamisen lisäksi olisi erittäin tarkoituksenmukaista suomalaisten asiantuntijoiden suora osallistuminen Viipurin muistomerkkien restaurointiin yhteishyödylliseltä pohjalta.

Johtopäätös

Viipurilainen modernismi (jugend) kaupungin arkkitehtuurihistorian itsenäisenä osana ei ole vielä muovautunut olemaan tutkimustyön kohteena. Kyseinen artikkeli on ensimmäinen yritys tällä alalla. Tässä kosketellaan asioita yleisluonteisesti ja ne vaativat myöhemmin uudelleenkehittelyä. Muun muassa jää tutkimatta suunnittelu- ja konstruktiiviset sekä ulkoisen vaikutuksen kysymykset, taiteen synteesi y.m.

Artikkeliin liittyy kronologinen luettelo viipurilaisista taloista, jotka liittyvät moderniin tyyliin (jugend). Rakennukset, joiden tarkka rakennusvuosi ei ole tiedossa, ovat kerätyt omaksi ryhmäksi (vuosina 1900—1910). Rakennuksien kunto on osoitettu vuonna 1989.

Taulukko sisältää rakennuksien kunnan määrittelyn kolmelta osalta: julkisivut, sisä rakenteet ja -tilat. Sovitut numeromerkit ovat seuraavat:

- 5 [J] JULKISIVUT ei vaurioita tai vaurio erillisissä elementeissä;
- 5 [R] SISÄRAKENTEET ei vaurioita, uudelleen suunnittelua ei ole suoritettu;
- 5 [S] SISÄTILAT: ei vaurioita;
- 4 [J] JULKISIVUT: vaurioita erillisissä, tyyllillisesti tärkeissä elementeissä, kattomuoto muutettu;
- 4 [R] SISÄRAKENTEET: ei vaurioita, mutta jälkeinpäin osittain tehty muutoksia;
- 4 [S] SISÄTILAT: säilyneet porrassyöksyt, porraskaiteet, uunit, osittain — alkuperäiset ovet, ikkunat;
- 3 [J] JULKISIVUT: vaurioituneet tyyllillisesti tärkeät elementtiosat kokonaisuudesta, mutta julkisivujen yleistyö on säilynyt;
- 3 [R] SISÄRAKENTEET: ei vaurioita, mutta jälkeinpäin on tehty uudelleen suunnittelua; uudelleen suunniteltu vakavien tuhojen jälkeen;
- 3 [S] SISÄTILAT: säilyneet porrassyöksyt ja kaiteet, uunit, alkuperäiset ovet ja ikkunat tuhoutuneet, kauppa- ja juhlahuoneistojen koristuksia vääristelty;
- 2 [J] JULKISIVUT: vakavia vaurioita tyyllillisissä tunnusmerkeissä;
- 2 [R] SISÄRAKENTEET: vakavia vaurioita, uusi suunnittelu säilyneitä tukirakenteita hyväksikäyttäen;
- 2 [S] SISÄTILAT: säilyneet erilliset, tyyllillisesti arvokkaat koriste-elementit;
- 1 Erittäin pahoin vaurioituneet.
- 0 Ei tietoja, purettu.

Artikkelin toinen liite on Viipurin karttapiirros, jossa ovat samat kuin luettelossa merkityt rakennukset. Luettelon järjestysnumero on sama kuin karttapiirroksessa. Tonttijako on esitetty vuoden 1939 tilanteeseen perustuen.

KRONOLOGINEN LUETTELO VIIPURIN KAUPUNGIN RAKENNUKSISTA, JOTKA ON RAKENNETTU 1900-LUVUN ALUSSA

vuosi	rak. N:o	osoite	alkuperäinen tarkoitus	tekijä	säilymisaste (0—5)		
					J	R	S
1901	1	Zheleznodorozhnaja 3 Rautatienkatu 3	5-kerr. asuintalo, apteekki	Grahn, Hedman, Wasastjerna, Lindberg (julkisivut)	0	0	0
	2	Pr. Lenina 8a Torkkelinkatu 8	pankki, 3-kerr. asuintalo	U. Nyström, Petrelius, Penttilä	4	3	2
	3	Vyborgskaja ul. 25 Luostarinkatu 25	koulu	L. Ikonen	5	5	5
	4	Pr. Lenina 7 Torkkelinkatu 7	4-kerr. asuintalo, myymälät	E. Gustafsson A. Schulman	4	3	0
1902	5	Pr. Suvorova 3 Vaasankatu 3	3-kerr. asuintalo	I. Aminoff	5	5	5
	6	Ul. Mira 9 Pellervonkatu 9	4-kerr. asuintalo	A. Isaksson	5	5	5
1903	7	Severnaja ul. 12 Pohjolankatu 12	5-kerr. asuintalo, myymälät	A. Schulman	3	2	2
	8	Leningradskoje shosse 28 Kannaksenkatu 28	3-kerr. asuintalo	J. Carlsson, K. Suutarinen	2	1	1
	9	U. Storozhevoi bashni 12a Vahtitornink. 12	2-kerr. asuintalo	K. Hård af Segerstad	5	5	5
	10	Ul. Nekrasova 6 Ainonkatu 6	3-kerr. asuintalo	J. Carlsson, K. Suutarinen	5	5	5

vuosi rak. N:o	osoite	alkuperäinen tarkoitus	tekijä	säilymis- aste (0–5)		
				J	R	S
	11 Rybnyi per. 2 Kurjenkatu 2	5-kerr. asuin- talo	A. Korpimäki	5	5	5
	12 Ul. Mira 7a Pellervonkatu 7	3-kerr. asuin- talo	A. Korpimäki	4	3	0
	13 Ul. Maiorova 4 Majurinkatu 4	3-kerr. asuin- talo	A. Isaksson	5	5	5
	14 Ul. Uschakova 4 Punaisenläh- teenkatu 4	3-kerr. asuin- talo	J. Ivaska	5	5	4
1904	15 Pr. Lenina 6 Torkkelinkatu 6	5-kerr. asuin- talo, myymälät	A. Schulman	5	3	1
	16 Sadovaja ul.3 Pantsarlahdenk. 3	4-kerr. asuin- talo	A. Schulman	4	4	1
	17 Krepostnaja 11 Linnankatu 11	4-5-kerr. as. talo, myymälät	K. Hård af Segerstad	5	5	5
	18 Ul. Dimitrova 1 Maununkatu 1	4-kerr. asuin- talo, tontin rajalla	L. Ikonen	5	4	2
	19 Leningradskoje shosse 10 Kannaksenkatu 10	5-kerr. asuin- talo, myymälät	B. Mohell	4	2	1
	20 Leningradskoje shosse 16 Kannaksenkatu 16	4-kerr. asuin- talo, myymälät	G. Sohlberg	5	2	1
	21 Leningradskij pr. 4 Karjalankatu 4	sähkösanoma- konttori	L. Ikonen	0	0	0
	22 Pervomaiskaja ul. 6 Kalevankatu 6	4-kerr. asuin- talo	E. Fransson	4	3	1
	23 Pervomaiskaja ul. 10 Kalevankatu 10	3-kerr. asuin- talo & 1-kerr. (1906)	K. Suutarinen	4	3	1
	24 Severnyi val 2 Pohjoisvalli 2	Kauppahalli	K. Hård af Segerstad	3	1	1

vuosi	rak. N:o	osoite	alkuperäinen tarkoitus	tekijä	säilymis- aste (0–5)		
					J	R	S
1905	25	Voksaljnaja ul.7 Repolankatu 7	4-kerr. asuin- talo, konttori, varastot	A. Schulman	4	3	2
	26	Ul. Krivonosova 8 Papulankatu 8	4-5-kerr. asuin- talo, myymälät	A. Lindström	4	5	4
	27	Ul. Krivonosova 4 Papulankatu 4	4-5-kerr. asuin- talo	A. Schulman	4	4	4
	28	Leningradskoje shosse 1 Kannaksenkatu 1	5-kerr. asuin- talo, myymälät	A. Schulman	3	3	2
	29	Morskaja nab. 24 Agricolankatu 2	4-kerr. asuin- talo	A. Schulman	5	4	3
	30	Ul. Storozhevoi bashni 18 Vahtitornink. 12	3-kerr. asuin- talo	K. Hård af Segerstad	5	3	1
1906	31	Gornaja ul. 3 Vuorikatu 3	5-kerr. asuin- talo	P. Uotila	2	2	1
	32	Zheleznodorozh- naja ul. 4 Revonkatu 6	4-kerr. asuin- talo, myymälät	P. Uotila	4	4	4
	33	Kamennyj per. 4 Keihäskuja 4	4-kerr. asuin- talo	K. Suutarinen	3	2	1
	34	Bul. Kutuzova 47 Kullervonkatu 47	Palolaitos, asuintalo	J. Blomkvist	3	4	4
	35	Leningradskij pr. 2 Luostarinkatu 36	4-kerr. asuin- talo	G. Sohlberg	5	5	4
	36	Ul. Storozhevoi bachni 12 Vahtitornink. 12	4-kerr. asuin- talo	K. Hård af Segerstad	5	4	4
	37	Shkoljnaja ul. 2 Myllyniemenaukio	koulu	J. Ahrenberg	5	5	4
1907	38	Vyborskaja ul. 22 Luostarinkatu 22	4-kerr. asuin- talo	G. Viklund	3	3	1
	39	Krepostnaja ul. 6 Linnankatu 6	4-kerr. asuin- talo	G. Sohlberg	3	3	1

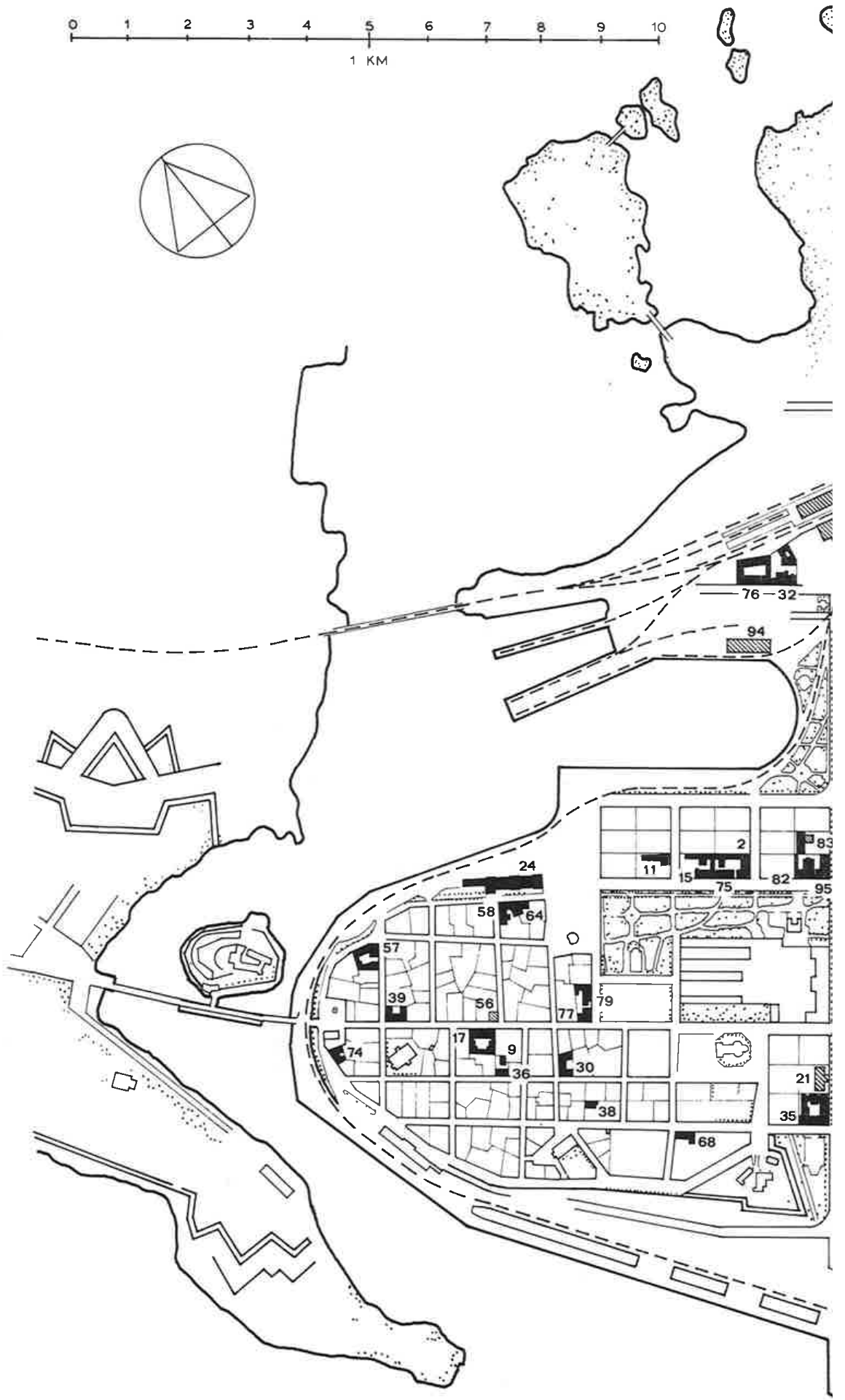
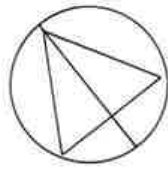
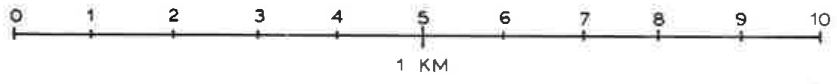
vuosi rak. N:o	osoite	alkuperäinen tarkoitus	tekijä	säilymis- aste (0—5)		
				J	R	S
40	Ul. Krivonosova 25 Vuorikatu 21	vanhainkoti	B. Federley	3	3	1
41	Bul. Kutuzova 39 Kullervonkatu 39	5-kerr. asuin- talo	E. Pesonen	5	4	3
42	Pr. Lenina 18 Torkkelinkatu 18	4-kerr. asuin- talo, myymälät, tontin rajalla	L. Ikonen	5	5	4
43	Leningradskoje shosse 12 Kannaksenkatu 12	5-kerr. asuin- talo, myymälät	P. Uotila	3	4	1
44	Ul. Mira 16 Pellervonkatu 16	5-kerr. asuin- talo	P. Uotila	3	3	1
45	Ul. Nekrasova 9 Ainonkatu 9	4-kerr. asuin- talo	E. Pesonen	5	5	3
46	Pr. Suvorova 25 Vaasankatu 25	5-kerr. asuin- talo, myymälät	P. Uotila	5	5	1
47	Tupikovaja ul. 1 Myllysaarenk. 5	yksityistalo	K. Hård af Segerstad	3	4	1
1908 48	Ul. Krivonosova 2 Papulankatu 2	5-kerr. asuin- talo	P. Uotila	2	3	1
49	Bul. Kutuzova 10 Kullervonkatu 10	5-kerr. asuin- talo	P. Uotila	4	3	1
50	Leningradskij pr. 9 Karjalankatu 9	5-kerr. asuin- talo	A. Schulman	4	4	4
51	Leningradskij pr. 31 Karjalankatu 31	6-kerr. asuin- talo, myymälät	B. Jung, O. Bomanson A. Lindgren	3	2	1
52	Leningradskoje shosse 3 Kannaksenkatu 3	5-kerr. asuin- talo, myymälät	P. Uotila	3	1	1
53	Ul. Mira 8 Pellervonkatu 8	konttori, va- rasto, asuin- talo	A. Gyldén	5	4	3
54	Turgeneva 5 Juteininkatu 5	4-5-kerr. asuin- talo	J. Carlsson K. Suvanto	4	2	1

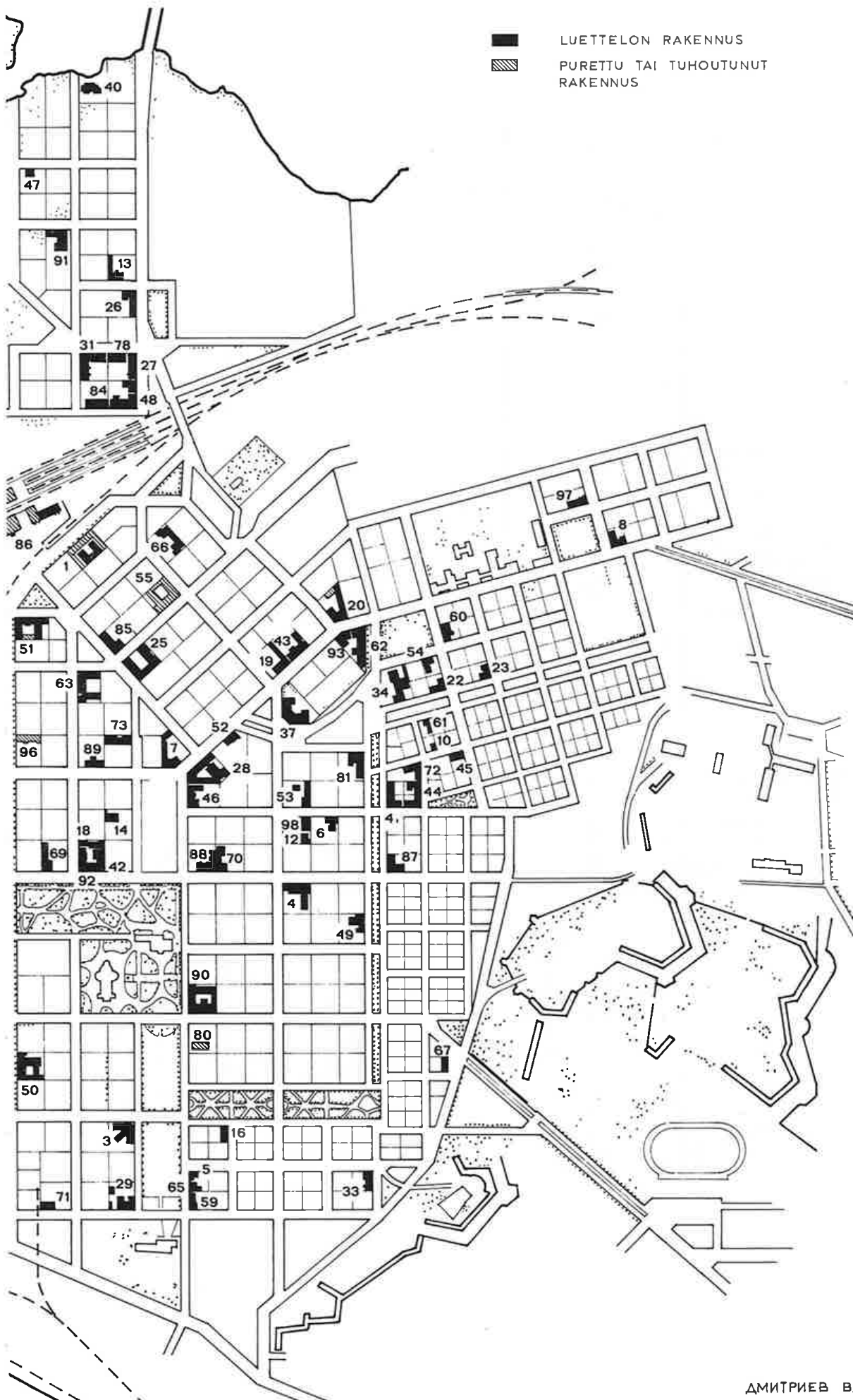
vuosi rak. N:o	osoite	alkuperäinen tarkoitus	tekijä	säilymis- aste (0–5)			
				J	R	S	
1909	55	Ul. Akulova 10 Lallukankatu 6	6-kerr. asuin- talo	E. Leppänen	0	0	0
	56	Ul. Krepostnaja 16 Linnankatu 16	myymälä	A. Gyldén	0	0	0
	57	Podgornaja ul. 14 Pohjoisvalli 7	virastotalo asuintalo	A. Gyldén U. Ullberg	4	4	3
	58	Severnyi val 19 Pohjoisvalli 19	4-kerr. asuin- talo, myymälät	Fr. Thesleff V. Thomé	4	3	2
	59	Pr. Suworova 1 Vaasankatu 1	4-kerr. asuin- talo	P. Uotila	5	5	4
	60	Ul. Turgeneva 8 Vilkkeenkatu 17	4-kerr. asuin- talo	O. Vartiovaara	5	5	4
	61	Pervomaiskaja ul. 5 Kalevankatu 5	3-kerr. asuin- talo	K. Suvanto	2	2	1
1910	62	Leningradskoje shosse 15 Kullervonkatu 22	5-6-kerr. asuin- talo, myymälät	P. Uotila	5	5	4
	63	Rostovskaja ul. 5 Maununkatu 11	5-kerr. asuin- talo	P. Uotila	5	3	2
	64	Severnyi val 19 Pohjoisvalli 19	4-kerr. asuin- talo, myymälät	A. Gyldén	5	3	1
	65	Pr. Suworova 3 Vaasankatu 3	4-kerr. asuin- talo	A. Gyldén	5	5	4
vv. 1900- 1911	66	Ul. Akulova 11 Äyräpäänkatu 11	2-4-kerr. asuin- talo	P. Uotila	5	5	4
	67	Ul. Vasiljeva 3 Sammonkatu 3	1-kerr. yksi- tyistalo	F.T. Gessler	5	5	1
	68	Vyborgskaja ul. 17 Luostarinkatu 17	2-kerr. asuin- talo	P. Uotila	4	3	1
	69	Pr. Lenina 16 Torkkelinkatu 16	6-kerr. asuin- talo, myymälät	P. Uotila	5	4	2
	70	Pr. Lenina 26 Torkkelinkatu 26	5-kerr. asuin- talo	P. Uotila	3	3	1

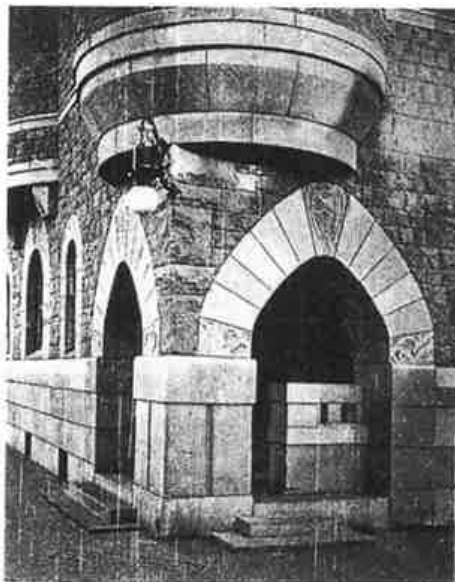
vuosi	rak. N:o	osoite	alkuperäinen tarkoitus	tekijä	säilymis- aste (0–5)		
					J	R	S
	71	Morskaja nab. 20 Pontuksenkatu 20	konttori- rakennus	A. Schulman	2	2	1
	72	Ul. Nekrasova 3 Ainonkatu 3	3-kerr. asuin- talo	Reponen	4	4	1
	73	Ul. Ushakova 8 Punaisenlähteen- katu 8	5-kerr. asuin- talo, myymälät		5	4	3
	74	Ul. Juzhnyi val 4 Etelävalli 4	4-kerr. asuin- talo		3	2	1
	75	Pr. Lenina 8 Torkkelinkatu 8	5-kerr. asuin- talo, myymälät	U. Nyström V. Penttilä	5	4	3
	76	Zheleznodorozh- naja ul. 2 Revonkatu 4	5-kerr. asuin- talo	K. Lindahl	5	4	3
	77	Krepostnaja ul. 24 Linnankatu 24	asuin- ja liike- rakennus	U. Ullberg	2	2	1
	78	Ofitserskaja ul. 3 Upseerinkatu 3	5-kerr. asuin- talo	P. Uotila	2	2	1
	79	Pionerskaja ul. 2 Torikatu 2	pankin rakennus	G. Nyström	5	5	5
	80	Pr. Suvorova 11 Vaasankatu 11	tennishalli	U. Ullberg	0	0	0
	81	Shkoljnaja ul. 5 Myllymäenaukio 5	koulu	A. Schulman	5	5	4
1912	82	Pr. Lenina 10 Torkkelinkatu 10	asuintalo, myymälät, pankki	U. Ullberg	5	5	5
	83	Leningradskij pr. 12 Karjalankatu 12	5-kerr. asuin- talo	B. Mohell	2	2	1
	84	Kirkkosaarenk. 6	4-kerr. asuin- talo	G. Frazer	2	2	1
1913	85	Vokzaljnaja ul. 9 Repolankatu 9	6-kerr. asuin- talo, myymälät	P. Uotila	4	3	2
	86	Vokzaljnaja pl. Asema-aukio	rautatieasema	G. Gesellius A. Lindberg E. Saarinen	0	0	0 pieni osa säästynyt

vuosi	rak. N:o	osoite	alkuperäinen tarkoitus	tekijä	säilymis- aste (0–5)		
					J	R	S
	87	Bul. Kutuzova 31 Kullervonkatu 31	5-kerr. asuin- talo	H. Kaartinen	5	4	2
	88	Pr. Lenina 24 Torkkelinkatu 24	5-kerr. asuin- talo	P. Uotila	4	3	3
	89	Severnaja ul. 6 Pohjolankatu 6	2-kerr. asuin- talo	P. Uotila	2	3	1
	90	Pr. Suworova 13 Vaasankatu 13	5-kerr. asuin- talo, myymälät	A. Gyldén	5	5	4
1914	91	Gornaja ul. 4/10 Vuorikatu 12	koulu	P. Uotila	4	4	3
	92	Pr. Lenina 18 Torkkelinkatu 18	6-kerr. asuin- talo, myymälät	H. Kaartinen	4	4	3
	93	Leningradskoje shosse 15 Kannaksenkatu 15	6-kerr. asuin- talo, myymälät	V. Keinänen	5	5	4
	94	Revonhätä	satamavarastot	G. Frazer	0	0	0
1915	95	Leningradskij pr. 12 Karjalankatu 12	5-kerr. asuin- talo, myymälät	U. Ullberg	5	5	4
1916	96	Leningradskij pr. 23 Karjalankatu 23	5-kerr. kauppa- huone	V. Keinänen	0	0	0
	97	Serzhanskaja ul. 4 Aninankatu 4	4-kerr. asuin- talo	Spets, Atte, K. Suvanto	4	3	2
1917	98	Ul. Mira 7 Pellervonkatu 7	elokuva- teatteri	G. Frazer	2	2	1

Haluan kiittää arkkitehti Juha Lankista (Espoo, Suomi) hänen antamistaan asiatiedoista, joita on hyväksikäytetty tekstissä.

Häkli, Lallukka ja Kumpp. Oy:n toimitalo nykyasussa, alh.vas. alkuperäinen ja oik. nykyinen kulma (luettelon n:o 25).

Kannaksenkadun alkupäätä Repolankadulta katsottuna ennen sotia ja nyt (luettelon n:o 28).

Näkymä Papulan rautatiesillalta ennen sotia ja nykyään.

Edellisen kuvasivun korttelin oikeanpuoleiset talot ennen ja nykyään (luettelon n:o 27).

„Vanhan Koti“, Wlipuril.

„De Gamlas Hem!“ i Wiborg.

Vanhan koti Vuorikadulla Papulanlahden rannalla ennen ja nyt (luettelon n:o 40).

Viipuri
Pietisen talo

"Pietisen palatsi" rautatieasemaa vastapäätä (luettelon n:o 51).

Viipurin Uusi Yhteiskoulu Myllyaukiolla (luettelon n:o 81).

Otsakorven talvisodassa tuhoutunut talo (luettelon n:o 55).

Moskvinin talo Punaisenlähteentorin varrella (luettelon n:o 46).

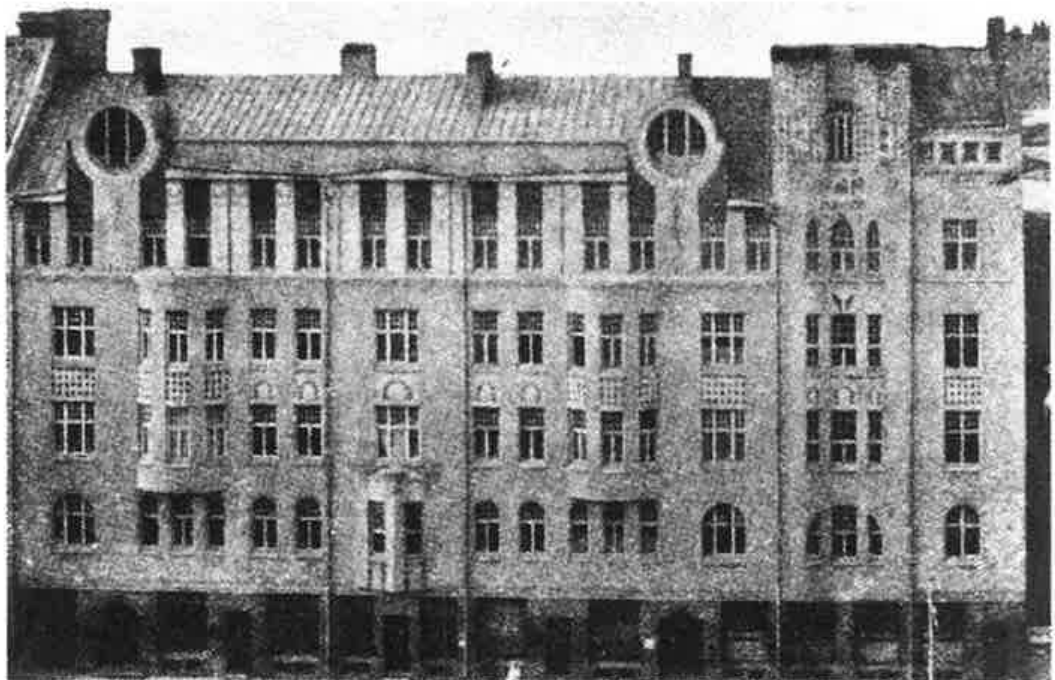
Jugend-talo Olavinkadun varrella (luettelon n:o 67).

Vaasankadun alkupäättä (luettelon n:ot 5, 65 ja 59).

Hieno "Eden" (luettelon n:o 90).

Kannaksenkatu n:o 12 (luettelon n:o 43).